

Verborgen schrijverstalenten bij 19de-eeuwse Vlaamse notarissen

Bruno Indekeu

Laat ons de aftrap maar dadelijk geven met een boude vraag: worden de notarissen vakidioten? Kennen ze nog enkel "hun ding" en razen ze voor de rest doorheen de wereld van literatuur en cultuur, voorzien van oogkleppen? Als je bijvoorbeeld op zoek gaat naar notarissen-dichters in de 20ste eeuw, dan is de oogst op het eerste zicht toch wel erg mager. Wij vonden als "rari nantes": Jo Verbrugghen (1931-2006), notaris te Zomergem, 1957-62 en te Sint-Lievens-Houtem 1962-90, en Luc Van Clooster (1935-1996), notaris te Menen vanaf 1980, die onder het pseudoniem Mark Dangin publiceerde. En dan was er ook nog Antoine Fobe (1903-1987), notaris te Wetteren 1945-1976, maar die publiceerde alleen in het Frans, o.a. *Etudes notariales, répertoire poétique* (Snoeck-Ducaju et fils, 1967) en ook een *Histoire du notariat* (Brussel, Larcier, 1973).

4

In de jaren 1820-1900 was dat plaatje helemaal anders gekleurd. De auteur van dit artikel heeft zich onlangs een geupdate versie van de teletijdmachine aangeschaft en nam de gelegenheid aan om zich naar de 19de eeuw te laten terugflitsen. We wandelen doorheen West- en Oost-Vlaanderen en stappen af bij een aantal notarissen met dichterlijke talenten, of die op andere manieren actief zijn in de Vlaamse Beweging of met de Vlaamse Letteren. Misschien staat u ons zelfs een kleine « excursie » in de provincie Antwerpen toe?

Waarom eerst in West-Vlaanderen rondgewandeld, zal u zich afvragen. Laat ons wel wezen: West-Vlaanderen is nu eenmaal de provincie van zwaargewichten als dichter Guido Gezelle (1830-1899) schrijver-redenaar Hugo Verriest (1840-1922), die een broer was van notaris Karel Lodewijk Verriest (1828-1894) te Deerlijk, Vlaams voorvechter Albrecht (Berten) Rodenbach (1856-1880), schrijver en huisarts Ferdinand Augustijn Snellaert (1809-1872) en Maria Doolaeghe (1803-1884), dichteres uit Diksmuide.

We starten in Alveringem, anno 1882

Tussen Veurne en Poperinge ligt het dorp Alveringem, waar de teller van het inwonersgetal op 3000 staat. Hier ontmoeten we Adolf August Beernaert

(1823-1883), die hier notaris is sinds 1856¹.

Beernaert ontvangt ons in zijn mooie tuin en vertelt: « Ik ben geboren te Evergem (Oost-Vlaanderen) den 13 December 1823, studeerde op het collège Notre-Dame te Doornik, en ben sinds 1856 notaris te Alveringem. Van in mijne jongelingsjaren legde ik me toe op de dichtkunst. Van mij verschenen: « Verlaten Veldbloemen », Gent, 1851. Na een lange tussenpauze ingevolge steeds aangroeiende ambtelijke [en gansch niet dichterlijke] bezigheden, waren er daarna opvolgentlijk onderstaande werken: « Mijne ledige uren », Gent, 1863; « De Taal des harten », Gent, 1877; « Schetsen en Beelden », Gent, 1879; « Kunstdroomen », 1880 ; « Fantazie en Leven », Gent, 1882 ».

Ik vraag hem of hij kan leven met volgende typering « Voor Beernaert was de dichtkunst wel degelijk eene zielsbehoefte. Zijn eerste verzen, het bundeltje 'Verlaten Veldbloemen' (1851), zijn naar taal en vorm uiterst gebrek-kig, en bestaan grootendeels uit vertalingen van sentimenteele Fransche of Duitsche stukjes. Ook in de latere, gaandeweg verdienstelijker bundels is de taal dikwijls stroef en gewrongen, maar men wordt er aangegrepen door « dichters diepe, ongeveinsde zwaarmoedigheid; in de laatste bundels komt Beernaert's fantasie telkens opnieuw onder de bekoring van grafrust en dood, en niet een andere Vlaamsche verzenbundel vertolkt zóo als de 'Kunst-droomen' het troosteloze worstelen van een gekneusd en ontredderd man-nenhart tegen ontgoochelde levensmoeheid ».

Maar Beernaert laat niet in zijn kaarten kijken, en stelt voor om een kort stuk-je uit zijn eerste (1851) en uit zijn tweede (1863) dichtbundel voor te lezen. Het eerste is een gedicht, opgedragen bij het graf van Ange Buysse, notaris in Oostwinkel en later te Sleidinge ; aldaar overleden in 1850.

Op den grafzerk van den heer Engel Buysse

*Hier rust een menschenvriend, die op deez' zondige aerd
Een heir van deugden en verdiensten heeft vergaerd;
Den mensch behulpaem zyn, der armen lot verzachten
Was hem een blyde taek, was innig zyn betrachten.
Een ieders vriend te zyn: hierin bestond zyn vreugd,
Maer die zyn vriend was, was ook tevens vriend der deugd.
Als kristen mensch volbragt hy stipt de wet des Heeren:
Hy minde God vooral , vooral zag men hem eeren!*

1 Over Beernaert: Th. Coopman, V.A. de la Montagne, 1830-1880: onze dichters: een halve eeuw Vlaamsche poëzie, 1881, 123; Th. Coopman en L. Scharpé, Geschiedenis der Vlaamsche letterkunde, 1910, 306; F. J. van den Branden en J.G. Frederiks, Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, 1888-1891; K. ter Laan, Letterkundig woordenboek voor Noord en Zuid, 1952 ; Div. auteurs, 'Bibliographisch album', De Gids 43 (1879) en 45 (1881).

*De Grootte Regter die regtveerdig loont en straft
Heeft hem nu reeds den prys der zuivre deugd verschaft.
O stervling volg zyn schrêen ! blyf aen de deugd steeds kleven
Zyn voorbeeld wyst u 't spoor dat leidt naer 't eeuwig leven.
zweven !*

Daarna volgt een stukje uit zijn tweede dichtbundel, meer bepaald uittreksels uit:

De Blauwe Koornmusch.

*Gij, Veurne-Ambacht's wijd vermaarde weiden,
Gij kent mijn harte, gij kent gansch mijn' ziel;
Hoe dikwerf voelde ik hoe uw zoele koelte
Op 't brandend voorhoofd mij verfrisscheud viel,
Terwijl ik op de zode nederzakte,
Stil-luistrend naar de stemmen uwer vlakte?*

.....

*U allen, ja, u allen min ik teeder:
Gij, velden; weiden, beken, duinen, zee ;
Gij, wolken, sombre hemel, dooden-graven,
Getuigen mijner vreugde en van mijn wee:
Bij u, door u, heb ik meer moed in 't leven,
Als voelde ik invloeds-geesten om mij zweven*

Maar Beernaert kijkt even op zijn horloge, en zegt dat hij nu terug naar zijn kantoor moet, waar een afspraak op hem wacht. We verlaten Alveringem en stappen via het dorpje Oudekapelle naar Diksmuide.

Naar Diksmuide, op een killige 11 november 1836

Diksmuide staat bekend als de Boterstad, verwijzende naar de bloeiende zuivelhandel die eeuwenlang één van de belangrijkste welvaartspijlers van de stad was. De gemeente heeft een overwegend agrarisch karakter, met een grote tewerkstelling in de landbouw. In 1830 kwam het aantal inwoners uit op 3200. Wij kloppen op 11 november 1836 aan bij erenotaris Lodewijk Frans Emanuel van Roo (1785-1836), die hier notaris was van 1816 tot 1835. Fier vertelt hij:

“Ik ben geb. te Dixmude op 27 febr. 1785. Mijn vader die heelmeester was, stierf jong en zijne dood belette mij eene goede opvoeding te ontvangen; maar ik wist zooveel kennis op te doen, dat ik reeds op 23-jarigen ouderdom bekwaam was om het ambt van secretaris mijner geboortestad te vervullen. Later, en wel onder de Fransche heerschappij, bekleedde ik nog verscheiden andere aanzienlijke posten, waaronder die van Syndicus der Zeemacht. Den 22 Nov. 1816 werd ik notaris en van toen af legde ik me vooral toe op het beoefenen van kunsten en wetenschappen. Ook ter opbeuring van het tooneel was ik ijverig werkzaam.

Even als het Vaderland, vond de Tael des Vaderlands in mij een vurigen aanbieder: waer ik kon, bevorderde mijn vlijt den opbouw in de verspreiding dier Tale. Veel deed ik voor de Maetschappij van Rhetorica, die me lange jaren voor haer Tooneelbestuerder mocht tellen: ook was ik met Geletterde Mannen van Belgie en met vreemde kunstmaetschappijen in onafgebrokene briefwisseling. Stappen wy over tot mijne letterkundige bezigheden: ik heb reeds aengestipt, dat ik mij ook bevljigtigde om het Letterkundige vermaek van 't volk te verzekeren, als wy vermeld hebben dat ik de Tooneelbestuerder der Dixmudsche Maetschappij was. Veel bracht ik toe tot het uitschrijven binnen Dixmude van een prijskamp van Dicht-, Tooneel- en Schrijfkunst, welke den 15e augustus 1823 plaets greep. Ik sprak by die gelegenheid eene redevoering uit, welke te vinden is in de door hem, op last van 't Gild, uitgegeven Dichtwerken van dien kunststrijd.

Myne lettervruchten: Clemenine en Desormes, toneelwerk uit het Fransch vertaald (1815); Aanspraak gedaan door L. F. E. Van Roo, secretaris van het departement Dixmude, der maetschappij Tot nut van't algemeen in des zelfs eerste vergadering, gehouden den 28 van oogstmaand 1819, 13p. ; Jaerboek der stad Dixmude, beginnende met het oogenblik van de verovering der Nederlanden door de Franse troepen, in het jaar 1792, Dixmude, 1820; « Notice biographique sur M. Senave, peintre flamand, à Paris, membre honoraire de la Société royale des beaux-arts et de littérature de Gand », Annales belgiques des sciences, arts et littératures, 10 (1822) 90-104 ; Levensschets van G.A. Senave, vermaerd kunstschilder, geboortig van Loo, in West-Vlaenderen, 1822, 15p. ; Verzameling der dichtwerken die medegegedongen hebben in den drievoudigen pryskamp voor dicht-tooneel- en schrijfkunst, te Dixmude. Dixmude, P. Stock en zoon, 1823.

Doch mijn beste werk, als ik het zoo mag zeggen, is de letterkundige opvoeding eener met roem bekende Dichteresse, Maria Doolaege, die ik nagenoeg geheel en al alleen aen geleid en voltrokken heb. Nu had ik mijn vijftigste jaer bereikt: door vlijt en zuinigheid had ik een tamelijk inkomen verzameld: ik wist mijne wenschen te bepalen; en, daer mijne gezondheid hoe langer hoe zwakker werd, deed ik vorig jaar afstand van het Notarisambt ten voordeele van zijn leerling en vriend, den, als Letterkundige, niet ongunstig bekenden, Heer ROBAEYS.

En dan nodigt erenotaris Van Roo ons uit om vanavond naar de plaatselijke feestzaal te komen waar hij binnenkort wegens zijn 25-jarig lidmaatschap van de plaatselijke Rethorijkvereniging zal worden gehuldigd. Zo gezegd, zo gedaan, maar dan gebeurt er dit...

Den 11 november jl. begaf zich VAN ROO naer de Rethorijkzael, waerin, nog voorleden jaer, ten blijk van erkentelijkheid, zijn portrait was ingehuldigd geweest; naer de Rethorijkzael, alwaer hem , binnen korte dagen, de medalie van 't vijftientigjarig lidmaatschap zou uitgereikt worden; naer de Rethorijkzael, alwaer zijne kunstbroeders hem met ongeduld verwachtten, om er de feestvergadering te zien bezielen: hy kwam en was bezig eene aanspraek te doen aen zijne medebroeders (voorwaer, geen ijdel woord), toen hy, plotse- lings neergezonken, buiten spraek en kennis viel: vierentwintig uren na dezen aenval is hy, in 't tweenvijftigste jaer zijns ouderdoms, van het leven tot het bestaen overgegaen! Met alle mogelijke plechtigheid werd de veel beweende Man begraven. Daer hebben de tranen zijner vrienden, zijner broeders gestroomd: het stugste hart moest by dit rouwtooneel bezwijken. De Heeren WOETS, STEÏLAERT, ROBAEYS spraken eene lijkrede uit.

De Oost-vlaamse dichter Prudens van Duyse (1804-1859), voor 1835 nog notarisclerk in Laken, zou in 1837 een levensschets van de overledene publiceren².

8

Geschokt door deze plotse wending spoedt uw reporter zich enkele dagen later na het "schielijk" overlijden van Van Roo, naar zijn opvolger Karel Lodewijk Robaey (1805-1855), notaris te Diksmuide (Woumen) vanaf 1835. Robaey ontvangt ons in zijn bureau en is nog bleek en ontdaan van de recente gebeurtenissen. Maar hij verzekert ons dat hij het door Van Roo ingezette culturele en literaire werk zal verderzetten, ondermeer in de plaatselijke Retorykvereniging "NU, MORGEN NIET". Hij heeft overigens twee jaar geleden een artikel gepubliceerd onder de titel « Iets over de Retorykkamers van Dixmude » (in: *Nederduitsche letteroefeningen* 2 (1834) 116-123). En plots staat hij recht en declameert ons een stukje uit het gedicht "Eenzaemheid", dat hij in juni 1834 schreef en dat gepubliceerd werd in het *Nederduitsch letterkundig Jaerboekje* van 1835 (jg. 2), 67-72:

O wellust van het leven! betooverende eenzaamheid! hoe dierbaer zyt gy den sterveling die u naer waarde kan schatten! Wanneer, van liet schaterend gedruis der steden verwyderd , de mensch in het eenzame veld rond dwaelt en zichzelf in de gansche schepping verliest, dan eerst smaekt hy rein genoeg. Alles wat zyne zintuigen raekt baert hem verrukking; de blaeuwe hemel, waerin hy draeit, de glinsterende zon die alles bezielt, het lagenend groen der velden , het zoet gekweel der vogelen, het murmelend gesuis der beek, alles is gevoel, alles aendoening! zyn opgetogen geest zoekt de geheime bron van dit alles na te sporen. Hy snelt het onmeetbare door, alwaer millioenen werelden

² P. Van Duyse, « Levensschets van Lodewijk Van Roo », *Nederduitsch letterkundig jaerboekje*, 4 (1837) 119-125.

rollen; keert weder in zichzelf te rug, doch vindt niets dan zyn geweten. Alsdan beseft hy zyn eigen ik, en moet hy de vryheid van den mensch belyden.

En dat Karel Robaeyns niet de man van loze beloften is, zou de volgende jaren nog duidelijk blijken. Op 14 augustus 1842 richtte hij de "pryskamp dicht-en proza stukken uitgeschreven door de beide maetschappyn van rhetorica te Dixmude" in en tijdens "eene gepaste redevoering" zei hij:

« In een tydstip dat alle ware vlamingen, en wy willen ook zeggen goede Belgen, wedyveren om hunne zoo dierbare moedertael tegen hare onbezonnen vyanden heldhaftig te verdedigen, en haer, in heur vorigen luister te zien schitteren, hebben de aloude Dixmudsche Rederykkamers "*Heilig kruis scherp deur*", en "*Nu, morgen niet*", ook haer gering offer op het altaer des Vaderlands willen nederleggen. "

Bijna precies twee jaar later, 20 augustus 1844, is hij de feestredenaar bij de oprichting van een standbeeld voor de dichter Sidronius Hosschius (1596-1653) uit Merken: « Het is een heerlyk tydvak in de geschiedenis eens lands, wanneer de nazaet de uitstekende daden, of de edele geestscheppingen zynner voorouders huldigt: dat heerlyk tydstip beleven wy. Heil ons, o Hosschius!" (Prudens Van Duyse, *Herinneringen aan het feest gevierd te Merckem, den 20 Augustus 1844, ter eere van den dichter Sidronius Hosschius*, Gent, C. Annot- Braeckman, 1845, p. 144).

Genoeg Diksmuide, wij leggen ons te ruste in het zolderkamertje dat Notaris Robaeyns ons ter beschikking stelt. Morgen wacht ons een drukke dag.

De volgende morgen pakken we ons boeltje en reppen ons naar de postkoets naar Kortrijk, waarvan de paarden ongeduldig staan te trappelen. De reis gaat over Zarren, Staden, Roeselare en... Rumbeke, waar we afstappen.

Een halte in Rumbeke anno 1870, bij een « engel »...

Rumbeke ligt tussen Roeselare en Izegem; er is hier een mooi kasteel, dat gebouwd werd tussen 1520 en 1535. We hebben hier afgesproken met Angelus Angillis (1830-1870), notaris alhier sinds 1862³. Vanachter zijn uilenbrilletje

3 Over Angillis: J. Weisgerber, [art.] « Angillis (Ange) » *Biographie Nationale*, 30 (1958) 56-57; X., *Leven en Werken der Zuidnederlandsche Schrijvers*. 1ste afl. Gent, Siffer, 1900. (Kon. Vla. Acad. voor Taal- en Letterk.) 19-20; W.J.A. Huberts, W.A. Elberts & F.J. Van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde*, Deventer, A.J. van den Sigtenhorst, 1878, 9; M. Van Vaeck, « 'k Ben mensch, 'k wil oock de reden vieren 'Gedichten van en over vrouwen in het Doodschuldenboek (1698-1790) van de rederijderskamer van de H. Geest te Brugge », *Spiegel der Letteren*, 39 (1997) 13-35; J. Hardy, « Frans Joseph Blicck », *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, I, 1972, 193. Zie ook de tekst in *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, nrs 1-2; 1990, 125-128.

loert een intelligente blik.

“Je mag me niet verwarren met mijn uit Menen afkomstige vader (1776-1844) die dezelfde voornaam als ik had. Hij was notaris te Rumbeke vanaf 1806, burgemeester (1818-1825 en 1836-1844) en volksvertegenwoordiger (1819-1830 en 1837-1844); hij kreeg een staatsbegrafenis te Brussel op 2 februari 1844” (zie zijn portret op www.unionisme.be). Toen hij stierf was ik maar 14 jaar oud en kon ik hem uiteraard niet opvolgen als notaris of burgemeester. (Pieter) Alexander Rodenbach (1786-1869) was volksvertegenwoordiger en werd burgemeester van Rumbeke in 1844, ambt dat hij tot aan zijn dood vervulde. Hij protesteerde tegen de toenemende verfransing in Vlaanderen, stemde voor de vernederlandsing van het onderwijs in de athenea. In zijn gemeente Rumbeke richtte hij mee de letterkundige vereniging « De Vriendschap » op. In 1853 werd hij erevoorzitter van de lettergilde « De Verenigde Vrienden ». Zijn kleinneef Albrecht zou binnen de familie de traditie van Vlaamsgezindheid verderzetten.

Allemaal goed en wel, Meester Angillis, maar we zijn hier eigenlijk om het over Uzelf te hebben...

“Als leerling aan het Klein Seminarie te Roeselare had ik Guido Gezelle als klasgenoot. In 1849 ging ik te Leuven notariaat studeren. Ik werd er lid van het letterlievend studentengenootschap “Met Tijd en Vlijt” en ook van “’t Kersouwken”, en kreeg er interesse voor literatuur, filologie en geschiedenis. In 1850 schreef ik een “Verhandeling over de Kermissen” In de jaren 1852-53 was ik secretaris van “Met Tijd en Vlijt” en in dit genootschap maakte ik ook kennis met de geschiedschrijver en universiteits(onder)-bibliothecaris Edward van Even. In samenwerking met Snellaert publiceerde Van Even in de jaren 1851-1852 in het tijdschrift De Eendragt een artikelenreeks over „Onze Vlaemsche Dichteressen uit den voortyd».

Blijkbaar was u daar in Leuven meer bezig met letterkunde dan met notariaat...

“Inderdaad, in 1853 keerde ik na onvoltooide studies naar Rumbeke terug en onmiddellijk richtte ik vanuit de bekende Roeselaarse maatschappij De Vriendschap, samen met onderwijzer Liborius Baert (1798-1884) de Letter- & Toneelgild “De Vereenigde Vrienden” op, waarvan ik de eerste voorzitter werd. Ook was ik corresponderend lid van het « Comité Flamand de France ». Het werden jaren van intense literaire activiteit. Samen met Edw. van Even publiceerde ik: “Liederen eener onbekende kloosterlinge uit de 13e eeuw, voor de eerste maal uitgegeven naer een hs. der Burgondische Bibliotheek”, Tielt, 1854. En op mijn eentje gaf ik uit: “Geschiedenis der Rouselaersche Rederykerskamer ‘de zeegbare Herten’”, Tielt, 1854; “Dry legenden uit West-Vlaenderen”, Roeselare, 1856; het tijdschrift “Rumbeeksche Avondstonden”, Roeselare, 1856-’58; “Over de Rederykkamer ‘Altoos doende’ te Leffinghe”, Roeselare, 1857; “Over eenige Zuid-Nederlandsche dichtersessen”, Antw.

1858. *Mijn droom en plan om een Biographisch-anthologisch woordenboekje van Zuidnederlandsche Dichtersessen uit te geven — in 1855 had ik reeds 35 namen verzameld — heb ik helaas nooit kunnen realiseren. Ik moest me tevreden stellen met enkel artikels in diverse tijdschriften:* « *Gedicht van eene naamlooze klara-non* », *Het taelverbond: letterkundig tijdschrift*, 1853, 141-148; « *Soetken Van Den Houte en Anneken van Rotterdam, Vlaemsche dichtersessen uit de XVle eeuw* », *Het Taelverbond* 1 (1854) 225-230; « *Ene bedinghe van onser Vrouwen* », *Dietsche Warande*, 1 (1855) 242-245; « *De Spaensche Vlote, een historisch lied uit het einde der XVle eeuw* », *De Dietsche Warande* 4 (1857) 115-159.”

“*Maar bijzonder fier ben ik toch wel op « De klooster-zuster Hadewig, dichteres der XLV liederen uit de XIIIe eeuw », Vaderlandsch Museum* 2 (1858) 136-141, waarin ik het auteurschap van Hadewijch. (een 13e-eeuwse dichteres en mystica) als eerste herkende. In 1860 publiceerde ik in het eerste maantnummer van het algemeen-culturele tijdschrift “*De Eendragt*” een aantal opmerkelijke gedichten, genoteerd in één van de drie nu nog bewaarde doodschuldenboeken van de Brugse rederijkerskamer de Heilige Geest. Opmerkelijk zijn deze korte gedichten — van veelal vier tot maximum twintig verzen lang — in de eerste plaats omdat ik vermoedde — of het althans niet uitsloot — dat de teksten in kwestie door vrouwen werden vervaardigd. Het was een gelukkige vondst want reeds geruime tijd was ik op zoek naar teksten uit het literaire verleden geschreven door vrouwen, en meteen kon ik de mij zo dierbare „*lijst der Zuid-Nederlandsche dichtersessen met dertien namen en eene naamlooze*” uitbreiden. De “*24 Geestelijke gedichten naar het Hulthemische handschrift*», die ik had ingestuurd voor het tijdschrift « *Vaderlandsch Museum* » van Prof. C.P. Serrure werden helaas nooit gepubliceerd.”

11

Maar hoe kon u dan uiteindelijk notaris worden?

“*In 1859 slaagde ik voor het examen van kandidaat-notaris, waarna ik bij koninklijk besluit van 1 mei 1862 benoemd werd tot notaris hier in Rumbeke, ambt dat ik maar acht jaar zou bekleden...*”

Hebt u daarna die drukke literaire activiteit kunnen volhouden?

“*Niet alleen mijn notaris-activiteit nam vanaf toen veel tijd in, maar daarboven was ik ook archivaris van de stad Roeselare geworden. Vanaf 1864 leverde ik dan ook nog uitsluitend historische bijdragen:*

- “*Daniël Heins, hoogleeraar en dichter*”, *De Dietsche warande*, 4 (1864) 7-44, 421-450 en 546-559;
- “*Collection des Keuren ou statuts de la ville de Roulers*”, *Annales de la société d’Emulation pour l’étude de l’histoire et des antiquités de la Flandre* 13 (1864-65) 146-154;

- “*Analectes pour servir à l’histoire de Roulers*”, *Annales de la Société d’Émulation pour l’étude de l’histoire et des antiquités de la Flandre* 21 (1869) 19-57, 143 e.v. en 342-343;
- “*Annales de la société d’Emulation*” (Brugge), 19 (1867): “*L’abbaye de Nonnenbossche*” (p.82-88), “*Iseghem (‘t hof t’Iseghem)*» (p. 176 e.v.) en “*Notice sur la seigneurie de Bachterelst à Heule*” (p. 388 e.v.);
- “*Charles de Visch, historiographe et prieur des Dunes*”, *Annales de la société d’Emulation* (Brugge), 22 (1870) 229-266.

Dank u wel, notaris Angillis, voor dit boeiende gesprek. Vanuit Rumbekke is het maar enkele kilometer stappen tot in Izegem.

Op visite in Izegem, omstreeks 1875

Izegem, «schoenenstad» aan de rivier de Mandel, komt snel in zicht. Wij hebben hier rendez-vous met Francis Jozef Blicck (1805-1880), notaris alhier sinds 1842 en die aan het einde van zijn beroeps carrière (1857-58) even notaris te Beveren (bij Roeselare) zal zijn⁴.

4 Omvangrijke biografische literatuur over Blicck: P. De Keyser, “De driehoeksverhouding E.A. Snellaert, F.J. Blicck en Prudens van Duyse (1836-40)”, *Spiegel der Letteren* 4 (1960/2) 81-98; J.P. Reniers, *Frans Jozef Blicck (Wervik 1805 – Wervik 1880), dichter, flamingant en voorstander van de Vlaamse Beweging*. Tentoonstelling (...) Catalogoog, Wervik, 1980, 26 p.; L. Valcke, “Frans Jozef Blicck op vrijersvoeten en daarna”, *Verslagen en Mededelingen van de Stedelijke Oudheidkundige Commissie van Wervik* 15 (1980) 1-13; A. Vandromme, “Honderd jaar na Frans Jozef Blicck (1805-1880)”, *Ten Mandere* 20 (1980) 242-244; A.M. Renier, “Frans Jozef Blicck en de politiek van zijn tijd”, *Verslagen en Mededelingen van de Stedelijke Oudheidkundige Commissie van Wervik* (1987) 89-116; A. de Vos, “Het gedachtengoed in de psalmenvertalingen van Fr.J. Blicck”, *Gezelliana* 4 (1992) 32-38; P. Declercq, “*Groten van bij ons: Frans-Jozef Blicck*”, *Ten Mandere* 7 (1967/17) 27-34; R. Verholle, “*Nog over notaris Fr. J. Blicck*”, *Ten Mandere* 7 (1967/18) 39-40 Ch. Germonpré, “*Frans Jozef Blicck «Taalminnaar en flamingant»*”, *VWS-Cahiers*, 173, 30 (1995/4), *Vereniging van Westvlaamse Schrijvers*, 16 p., met verdere bibliografie; L. Willems, « Blicck herdacht », in: *Rechtskundig Tijdschrift* 4 (1901-1902) 137-146; R.F. Lissens, [art.] “Blicck”, *Winkler Prins encyclopedie van Vlaanderen*, dl. 1, Elsevier Sequoia, 1972, 379-380; E. de Bock, *Ondergang en herstel of het begin van de «Vlaamse Beweging»*, Antwerpen, 1970, 199 ; P. Denys, “F.J. Blicck”, in: *De Vlaamsche Kunstbode* 25 (1895) 442-450; J. Staes, “F.J. Blicck”, in: *De Vlaamsche School* (1875) 143-145; S. Debonne, “Frans Jozef Blicck: een lofdicht op de Belgische onafhankelijkheid”, *Versl. meded. Stedel. Oudheidkd. Comm. Wervik*, (2005) 99-105; R. Seys, “Mengelpoëzie van Frans Jozef Blicck in verband met zijn broeder Hendrik Blicck, pastoor te Koekelaere (1868-1877)”, *Jaarb. Coclariensia* 4 (1980) 92-115; J.P. Renier, “Frans Jozef Blicck (Wervik 1805-1880): dichter en flamingant”, *Meded. Stedel. oudheidkd. comm. Wervik*, 2 (1980/5) 2-5. L. Valcke, “*Maria Doolaeghe: van dichten (alleen) comt mi cleine bate*», *Dyzere tussen Knocke Scorebacke* 2 (1983/3) 108-114. Th. Sevens, De dichter F.-J. Blicck en zijne familie: Bulletin du Cercle historique et archéologique de Courtrai 2 (1904) 178-290. Th. Coopman, V.A. de la Montagne, 1830-1880: onze dichters: een halve eeuw Vlaamsche poëzie,- 1881, 123 ; Th. Coopman en L. Scharpé, *Geschiedenis der Vlaamsche letterkunde, 1910, 306; F. J. van den Branden en J.G. Frederiks, Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, 1888-1891 ; K. ter Laan, Letterkundig woordenboek*

Blieck is wel kalend maar één en al energie. Ook hij vertelt ons in geuren en kleuren over zijn literaire activiteiten: *Ik werd 24 dec. 1805 te Wervick, in West-Vlaanderen, geboren, en na aldaar tot op mijn 19de jaar bij een notaris werkzaam geweest te zijn, werd ik eindelijk, na achtereenvolgens Kortrijk, Wezelghem, Brussel en Veurne tot verblijf gehad te hebben, in '42 notaris te Iseghem. In deze laatste stad verbleef ik tot in 1862, wanneer ik van mijn ambt afzag, om mij met mijne huisvrouw en mijne eenige dochter opnieuw in mijne vaderstad te vestigen. Hoewel ik eerst op mijn 23ste jaar als dichter optrad, was ik toch een der eersten, die hier te lande pogingen aanwendden, om de miskende en verwaarloosde moedertaal in eere te brengen. Kijk maar in de tijdschriften « Nederduitsche Letteroefeningen » of « Kunst- en Letterblad » uit Gent. In 1834 reeds dong ik met zijn boezemvriend, den even ouderen Ledeganck, naar het eere-metaal met mijn lierzang « België's Lotsbestemming », waarboven echter Ledeganck's gedicht door de jury verkoren werd. In 1839 zag te Kortrijk van mij het licht « Mengelpoezy », eerste deel; terwijl deel II in 1830 en III in 1863 te Roesselare veschenen.*

Vriend van Rens, evenals van Van Duyse en Blommaert, was ik een der oudste en trouwste medewerkers van het « Letterkundig Jaarboekje », door Rens 42 achtereenvolgende jaren uitgegeven.

Reeds diep in de zestig vergastte deze geestvolle grijsaard de lezers nog in 1874 met een te Wervick gedrukt bundeltje, door mij, aardig genoeg, « Lentetuiltje » getiteld, terwijl in 1875 mijn berijmd tafelspel, « Twee blauwe schenen », werd uitgegeven (Overdruk uit: De Vlaamsche kunstbode). Sedert 1830 was ik eerevoorzitter der letterlievende maatschappij « De Vriendschap » van Roesselare. Ook schreef ik « Proeve van vertaling in vrye dichtmaet van het Psalmboek », Antw., 1854, en « Geschiedenis der Werwicksche rederykkamer oudtyds genaemd 'Drooghers' », Roesselare, 1856 (overdruk uit het tijdschrift Rumbeeksche Avondstonden).

Maar uw reporter heeft over Blieck wat studiewerk verricht en legt hem "op de rooster".

In de jaren 1834-35 zou er namelijk een *literaire klaverblad* geweest zijn, gevormd door de dichters Frans Blieck, Maria Doolaeghe en Prudens Van Duyse, waaruit een interessante sentimentele briefwisseling tussen Frans Blieck en Maria Doolaeghe, terwijl Van Duyse (als mededinger) met beiden ook contact onderhield. Uit deze zeer vertrouwelijke reeks brieven spreekt een grote gevoeligheid, die ook inzicht geeft in de maatschappelijke problemen waarmee de betrokkenen worstelden. Wat ook opvalt is de duidelijke, warme en tegelijk nuchtere wijze waarop Maria tegenover Blieck, die maar niet aan een huwelijksaanzoek toekwam, haar gevoelens weergaf. Deze intense verlovingscorrespondentie werd door Maria Doolaeghe afgebroken toen ze op 26 april 1836 met Bruno van Acker, vroed- en heelmeester te Kortrijk, huwde.

Hierover ondervraagd prefereert notaris Blieck echter geen commentaar te geven en hij bloest tot achter zijn oren...

Dan maar overgeschakeld naar zijn gelegenheids- en prijkskamppoëzie uit de periode 1830-1838, zoals *"Het nut van den Katholyken Godsdienst op de samenleving"* (1830), *"De triomf der nationale onafhankelijkheid. Het lot des vaderlands"* (1834), *"Belgen beminnaers van kunsten en wetenschappen"* (1835), *"Treurzang op het afsterven van den dichter J.B.J. Hofman"* (1835), uit 1836:

"Wat Ryp, wat Groen, komt Wysheid voên", *"De knagingen van een boos geweten"* en *"Losse onbezonnenheid der jeugd"*; *"Een tafereel uit de Belgische geschiedenis: de heilige Dymphna"* (1838). Bij critici luidt het: *"Veel stellen deze werkstukken niet voor, maar iets van de ouderwetse en postclassicistisch geïnspireerde idee van de dichtkunst blijft hem dierbaar: namelijk het gebruik van de alexandrijn dat hij zowel openbaar als bij vrienden zoals Johan Michiel Dautzenberg zal blijven verdedigen"*.

Blieck – ietwat gepikeerd door onze opmerking – doet zoals Van Roo die we enkele jaren geleden in Diksmuide interviewden. Hij staat recht en declameert een deel van een gedicht dat opgenomen werd in *Nederduitsch letterkundig jaerboekje*, vol. 2, 1835, p. 81

DE DICHTER

*BEWYST hy teedre hulde aen haer die hem verrukt,
't Is op der bloemen slam dat hy zyn beelden plukt;
Zal hy 't onsterflyk oord, den glans der Almacht malen,
Hy doopt het kunstpenseel in 't licht der zonnestrallen;
Zoo hy den wyze maelt met kalm en waerd gelaet,
't Is op een cederkruin dat hy zyn blikken slaet;
Wil hy op Philis mond ter sluik een kusje kleven,
Hy laet zyn luchtig vers op zephirs-wieken zweven.*

En zo gaat Blieck nog een tijdje door, maar aangezien wij hiervan niet echt onder de indruk zijn, citeren we een andere criticus: *"Het grootste deel van zijn literaire activiteit speelt zich af in kringen van de rederijerskamers. Politiek en mentaal stond hij in de behoudsgezinde lijn van de door hem bewonderde Bilderdijk. Hij was een tijdlang orangist, daarna (lauw) strijdend Vlaming en lid van verschillende culturele verenigingen"*.

Daar is Blieck duidelijk niet mee opgezet. Hij wijst me beleefd de deur, zegt dat hij "de toonaangevende dichtersfiguur uit de pre-Gezelletijd" genoemd wordt, en duwt me een papiertje in de hand waarop nog enkele van door

hem geschreven bijdragen zijn genoteerd:

“lets over het misbruik der vrye drukpers”, in: J. Goeverneur & W. Hecker, *Vlaamsche poezij: bloemlezing uit de werken der Zuid-Nederlandsche dichters*, 1852, 145-151 ; « Byvoegsel op de geschiedenis der gilde van rhetorika te Wervick », in: *Rumbeeksche Avondstunden*, 1856, 179.

Ik wil hem nog zeggen dat hij één van de laatste rederijkers genoemd wordt, maar Blicck heeft zijn rug al gedraaid. Veel later zal ik vernemen dat P.-P. Denys in de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle* 8 (1887) 363-385 een artikel publiceerde onder de titel “De Laatste Rederijkers, uit een nagelaten handschrift van F.-J. Blicck” waarin het verval der dichterlijke wedstrijden geschetst wordt.

Na Izegem richting Zwevegem (1866)

Vanuit Izegem nemen we de postkoets tot Kortrijk; vandaar is het maar enkele kilometer stappen naar Zwevegem, landelijke gemeente, nog niet deels opgeslokt door de stedelijke omgeving van Kortrijk. Wij houden hier maar heel even halt bij de plaatselijke notaris Karel Frans van de Venne (1811-1887), afkomstig uit Heestert. Hij heeft trouwens weinig tijd voor ons en nodigt ons uit om mee te wandelen van zijn kantoor naar het gemeentehuis. Onderweg vertelt hij ons dat hij in 1866 een *Geschiedenis der gemeente Sweveghem*, gepubliceerd heeft en daarmee Kanunnik Tanghe van het bisdom Brugge, die hetzelfde onderwerp in voorbereiding had, een pad in de korf gezet heeft. Voorts vernemen we dat hij sinds 1840 burgemeester is van Zwevegem (hetgeen hij overigens zou blijven tot aan zijn dood in 1887) en dat hij van liberale antiklerikale huize is. Wat hij op dat moment niet kan weten is dat na zijn overlijden de gemeente onder katholiek bewind zal komen, en dat zijn zoon Raymond Charles Van de Venne (1843-1926), eveneens notaris te Zwevegem na universitaire studies te Luik (1864-1869), het tij niet zal kunnen keren ondanks het feit dat hij volksvertegenwoordiger werd.

15

We eindigen in Wingene, omstreeks 1900

Op het ogenblik dat we Hendrik Persyn (1857-1933), notaris te Wingene vanaf 1884, bezoeken kan hij niet bevroeden dat zijn standplaats 90 jaar later smalend zal vernoemd worden als een plek waar meer varkens dan mensen wonen. Zonder dat we hem veel vragen moeten stellen, steekt Persyn⁵ van

5 Over H. Persyn: A.Andoorne, « Twee Westvlaamse cultuurdragers: Hendrik Persyn (Wingene 1857 - Wingene 1933) en Lodewijk Scharpé (Tielt 1869 - Betekom 1935) », *De Roede van Tielt* 16 (1985/1) 31-44 ; G. Lams, « Notaris Hendrik Persyn (1857-1933) », *Ons Wingene. Heemkundige kring van en voor Wingene-Zwevezele. Jaarboek* 13 (2010) 33-66 ; Div.

wal: Ik werd geboren te Wingene op 15 april 1857 als zoon van een brouwerherbergier. Na de lagere school werd ik in 1871 leerling aan het college te Tielt. Reeds in die jaren liet ik van me als blauwvoeter horen spreken want toen te Tielt de Nederlandstalige voordrachten in de lettergilde verboden waren, werd dit verbod terug ingetrokken op aandringen van de leerlingen van de twee hoogste klassen, waarvan behoudens mijzelf ook Alfons Depla en Lodewijk Wostyn deel uitmaakten. In 1878 schreef ik me voor notariaatsstudies in te Leuven, op dezelfde dag als Albrecht Rodenbach zich voor een kandidatuur in de rechten aanmelde. Vrij vlug werd ik medewerker aan het tijdschrift 'De Vlaamse Vlagge'. In 1882 was ik in Leuven één van de oprichters van de West-Vlaamse Gilde, en schreef het « Gildelied van Wijncom ».

Maar ook eens afgestudeerd bleef ik de strijdbare Vlaming en werd lid van 'De Swighende Eede', een genootschap van West-Vlaamse flaminganten. Hieruit zou "'t Manneke uit de Mane", de volksalmanak voor alle Vlamingen ontstaan. In 1884 vestigde ik me als notaris in mijn geboortedorp en nam in 1886 de villa in de Beernemstraat, gebouwd door mijn voorganger Erard over. Ik liet er o.m. een schouw plaatsen met zijn levensmotto 'Vlaams en Vrij!' Gedurende de rest van mijn leven zou ik een van de bedrijvigste mannen in de kring van de Vlaamsgezinde intellectuelen blijven. Zo wijdde Hugo Verriest in 1901 reeds een belangrijk artikel aan mij in zijn bekende boek 'Twintig Vlaamse Koppen'. Daarin noemt hij mij niet alleen de stichter en herstichter van het weekblad 'Het Vlaamsche Volk', maar ook een dichtelijk, bedrijvig, en ongebonden persoon; een Vlaamsgezinde met een christelijk hart, die niet alleen studentikoze verzen schreef, maar zich ook bekommerde om het wel en wee in de wereld. In 1895 ging ik met enkele medestanders het befaamde 'Vertoogschrift van de Oud-Hoogstudentenbond van West-Vlaanderen' afgeven op het bisschoppelijk paleis te Brugge. Ik lag ook aan de basis van de oprichting van de Wingense Davidsfondsafdeling, en was trouwens reeds voor de Eerste Wereldoorlog lid van het Davidsfondsgouwbestuur West-Vlaanderen en vanaf 1918 voorzitter van die gouwbond.

Ik was dan ook goed bevriend met Guido Gezelle en een aantal van diens leerlingen, onder wie Pastoor Hugo Verriest, die onder mijn impuls te Wingene gehuldigd werd op 14 september 1904; feestviering die ik het volgende jaar verhaalde in "Aan Hugo Verriest".

Op mijn vraag naar wat hij zoal publiceerde, antwoordt Persyn:

Ik schreef heel wat gedichten en liederen, maar ook een aantal bijdragen in tijdschriften, soms onder het pseudoniem "Heirmann", meestal over Vlaamse onderwerpen:

Auteurs, Hendrik Persyn - Achiel Denys - Jerome Noterdame. Brugge, West-Vlaamschen Gouwbond van het Davidsfonds, 1937, 48 p.; L. Wils, « Notaris Hendrik Persyn over het Davidsfonds », *Wetenschappelijke Tijdingen* 45 (1986) 118-119; R. Lagrain, 'iets meer over Hendrik Persyn', *Rijmtijd* 25 (1997) (augustus) 19-22; W. Van Den Steene, « Persyn, Hendrik, notaris (Wingene 15 april 1857 - Wingene 22 april 1933) », *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2 (1973) 1237.

- „Zelfstandig Volk“, in *De Nieuwe Tijd*, jg. 1, nr. 8, 24 december 1896, 69, waarin ik na een reis naar het Rijnland mijn bewondering voor de Duitsers uitte ;
- “Boeren”, *De Nieuwe Tijd*, 1 (1896-1897) 37, 292, waarin ik de pracht van het landbouwersleven beklemtoonde;
- “Koninklijke begraving” [van G. Gezelle] , *Dietsche Warande en Belfort*, 1 (1900) 159;
- „Vlaamsch!» op 2-V-1901 (V, n. 27, pp. 209- 211), over de strijd voor een Vlaamse hogeschool;
- “Het Dorper lied”, *Dietsche Warande en Belfort*, 2(1901) 52-58, waarin ik de cultuur van het volkslied nieuw leven probeerde in te blazen ;
- “To Mr. Swinburne”, *Dietsche Warande en Belfort*, 3 (1902) 166, waarin ik mijn afschuw liet blijken voor het afslachten van Zuidafrikaanse « boeren » door Britse troepen ;
- “De Skald”, *Dietsche Warande en Belfort* 1 (1903) 516, een gedicht ter verheerlijking van Stijn Streuvels ;
- Over Pastoor A. Van Hee in *Ons Volk Ontwaakt* van 1912, blz. 14 en over Hugo Verriest in *Hooger Leven* van 16 aug. 1913.

Na deze « westvlaamsche queeste » steken we de grens met Oost-Vlaanderen over.

Naar Oost-Vlaanderen willen wij varen: eerste halte in Waarschoot, anno 1835

Hendrik Persyn heeft ons nog uitgelegd hoe we vanuit Wingene over Knesselare en Zomergem in Waarschoot kunnen geraken. Gelukkig kunnen we mee met een vriend van hem, in een « tilbury », getrokken door een flink dravend paard. Dik twee uren later staan we op het marktplein van Waarschoot en in een herberg aldaar ontmoeten we Louis Joseph Stockman (?-1836) die eerst notaris te Boekhoute (1813-15) was vooraleer hij in 1815 te Waarschoot benoemd werd. Waarschoot is gelegen ten zuiden van Eeklo, in het zgn. Mee-tjesland.

We praten eerst wat over koetjes en kalfjes: in 1830 waren er hier 6000 inwoners en velen waren tewerkgesteld in “thuisindustrie”, namelijk die van de textiel (nvdr: in 1881 bouwde de Gentse textielbaron Joseph de Hemptinne hier een textiel fabriek, waardoor Waarschoot op de trein van de industria-

lisatie stapte). Maar vrij vlug schakelt Stockman over op nederlandse literatuur: « wist je dat zowel schrijver Jan Frans Willems (1793-1846) als dichter Prudens van Duyse (1804 -1859) in hun jonge jaren notarisklerk waren?; Willems in Antwerpen en van Duyse in Laken. In die jaren publiceerde ik mijn « *België, zyne staetkundige belangen en geschiedenissen, sedert de XVe eeuw tot heden*”, Gent, 1820, 135 p., dat zowat het eerste in het Nederlands geschreven werk over de geschiedenis van het land moet geweest zijn. In het “Voorberigt” schreef ik dan ook:

“Daer het meesten deel der werken der geschiedenissen van Belgie, in de fransche tael, en andere in de vlaemsche zoo wydloopig beschreven zyn , en doormengt met gebeurtenissen andere volkeren aenklevende , dagt ik myne landsgenooten welke de fransche tael onkundig zyn, en aen wie de groote infolios eenen afkeer bybrengen, vermaek te bezorgen met de geschiedenis van ons gelieft Belgie, zyne verscheyde staetkundige belangen en wisselvaligheden sedert de vyftiende eeuw, wanneer het zelve luyster begon te krygen onder de prinsen van Bourgondiën , tot op het gewenschte tydstip zyner opregting als koningryk, onder de bestiering der naerzaeten van den eersten grondlegger zyner vryheyd, zoo kortbondig als mogelyk is, te beschryven.”

Dat onze franstalige taalgenoten mijn boek «*insignifiant*” noemden, stelde ik niet erg op prijs, maar dat ze mijn taalgebruik op de korrel namen, irriteerde me mateloos. Luister maar:

18

“L’auteur paraît avoir écrit plus particulièrement pour ses compatriotes les Flamands; nous sommes du moins fondés à le croire, non-seulement parce qu’il se sert du dialecte et de l’orthographe qu’on affectionne de préférence dans nos provinces, mais sur-tout parce qu’il emploie plusieurs idiotismes qui ne sont réellement plus en usage que dans quelques districts et communes de la Flandre, et peut-être encore dans ce qu’on appelle plus particulièrement le style pratique. Ces mots et tours de phrase commencent à être généralement bannis de la conversation ordinaire et sur-tout du style soutenu. Het gone van Albert; de gonnen die, etc. est plus régulièrement remplacé par het geéne et de geénen, comme on écrit en Brabant, ou het gene et de genen, comme on écrit ailleurs; nous pensons encore que quelques autres de même nature devraient aussi être remplacés , et quoique nous ne nous énonçons qu’avec une extrême réserve, nous n’oserions approuver der au lieu de van de à l’ablatif, ni hun au pluriel, quand il s’agit de femmes: ces inattentions, trop peu rares parmi nous, pourraient facilement disparaître” (Annales belgiques des sciences, des lettres et des arts 5 (1820) 357 e.v.).

Dan vertelt Stockman fier over zijn zoon Louis-Aimé, in 1831 nog student aan het collège municipal te Gent, die zich opmaakt om hem als notaris op te volgen. Later hoorden we dat Louis-Aimé Stockman inderdaad te Waarschoot notaris was van 1837 tot 1850, en daarna te Sleidinge als opvolger van de overleden Ange Buysse, die in de streek bekend stond alse een weldoener. Louis-Aimé Stockman, in 1849 briefwisselend lid geworden van het *Vlaemsch*

Gezelschap te Gent, was op dat ogenblik sekretaris der « maetschappij van Rhetorika: Voor kunst en moedertael », die in 1848 was opgericht te Waarschoot. In 1840 kreeg hij het aan de stok met de redactie van Kunst- en Letterblad omtrent het auteurschap van een volkssage « de bevende Hazelaer te Waarschoot ».

Van Waarschoot naar Assenede, anno 1845

Langs kronkelige zandwegen gaat het daarna, helaas te voet deze keer, van Waarschoot via het landelijke dorpje Oosteeklo naar Assenede, ook in Mee-tjesland gelegen.

Notaris Jan Bernard Van Peene (1785-1857), draagt een zwarte rouwband omheen zijn arm. Eerst vertelt hij me wat over "zijn" Assenede, in de volksmond als «Asnee» uitgesproken, waarvan hij al sinds 1825 burgemeester is; tegenwoordig zo'n 4240 inwoners rijk. Terwijl we in de Leegstraat voorbijwandelen aan de in 1769 gebouwde brouwerij De Bijenkorf of brouwerij Cruyl, vertelt hij dat de belangrijkste figuur uit de geschiedenis van Assenede de 13^e-eeuwse schrijver Diederik van Assenede is. Zijn belangrijkste werk, 'Floris ende Blancefloer', is in dichtvorm geschreven en verhaalt een verboden liefde tussen twee jonge mensen uit verschillende culturen en religies. Geen wonder dat de plaatselijke letterkundige vereniging, waarvan hij de voorzitter is "*Floris ende Blancefloer*" heet. Van Peene publiceerde in verschillende tijdschriften (bvb. De Eendragt) poëzie en proza, zoals "*De Zwaluwen*". Hij is lid van de verenigingen "De Taal is gansch het Volk" en van "Broedermin en Taelijver", beide in Gent, en wordt niet voor niets een "yverigen en verdienstelyken beoefenaer der moedertael, welke hy hertogtelyk lief had" genoemd⁶.

19

Maar dan krijgt Van Peene plots de krop in de keel. Hij kan geen woord meer uitbrengen en schuift me een briefje in de hand, waarop hij vanuit het *Nederduitsch letterkundig jaerboekje voor 1846*, dl. 13, p.164) over de recente dood van zijn zoon het volgende heeft overgeschreven:

"Johan Bernard Van Peene

Zag te Assenede, den 27 July 1815, het eerste levenslicht, en stierf aldaer aen eene kwynende ziekte, den 25 oogst 1845, dus in den jeugdigen ouderdom van iets meer dan dertig jaren. Van zyne kinschheid af der kunsten toegedaen,

6 Over Van Peene senior: J.G. Frederiks en F. Jos. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*. L.J. Veen, Amsterdam 1888-1891; J. Van de Velde, *Geschiedenis der Nederduitsche tael en letterkunde*, 1861, 159. Melding van zijn overlijden in: *Nederduitsch letterkundig Jaarboekje van 1858*, blz. 163.

gaf hy zich, onder de leiding zyns geleerden vaders, al vroeg der beoefening der Poëzy en uiterlyke welsprekendheid over. Hy was een der stichters van de Asseneedsche maetschappy van vlaemsche letterkunde, waerby hy gedurende meer dan tien jaren eerevol en ten genoegte zynere medebroeders den post van Secretaris-Schatbewaerder bekleedde. Als Declamator onderscheidde hy zich door goed verstand van het gezegde en eene zuivere klassieke uitspraak, vry zeldzame hoedanigheden, welke hem opvolgelyk, sedert 1839, in verschillende wedstryden, namelyk te Ninove, Lokeren, Antwerpen en Eecloo, de eerste pryzen weerd waren. Als eene proef van zynen dichterlyken aenleg is in het Nederduitsch letterkundig Jaerboekje voor 1839 eene navolging opgenomen uit Lamartine: "Aen de Nachtegael" getiteld. Van denzelfden dichter vertaalde hy ook: "De Eenzaamheid". Zyne verdere letterkundige proeven bestaan in gelegheidsverzen en onderscheidene prozastukken, welke allen, ofschoon meest vertalingen, de blyken van taekennis en een niet gewoonen rykdom van bewoordingen dragen."

Op naar Ninove in de Denderstreek, anno 1850

Van Assenede gaat het nu over de steenweg naar Gent, en vervolgens nog zuidelijker via Aalst naar Ninove. Gelukkig hebben we voor grote delen van dit lange traject de postkoets kunnen benutten !

20

We zijn hier in de Denderstreek beland en Peter Jozef de Deyn (1795-1872), notaris te Ninove sinds omstreeks 1840 is onze gastheer⁷. Ik probeer hem wat te plagen met het feit dat men zijn stadsgenoten "wortelkrabbers" pleegt te noemen, maar ietwat gepikeerd reageert hij door te verwijzen naar Antonius Sanderus die Ninove als de 'Oudste, de Stoutste en de Wijste der Steden' omschreef in zijn *Flandria Illustrata*: de oudste omdat de naam Ninove sterk gelijkt op die van de Assyrische stad Ninive, de stoutste omdat ze de aanvallende Aalstenaars met open poorten te lijf ging, en de wijste omdat Ninove een der enige steden was die geen stadsnar had (lees: betaalde).

Daar hebben we niet zo dadelijk van terug. Dedeyn is dan ook een geboren en getogen Ninovenaar; in 1836 was hij hier notarisklerk, later notaris, gemeenteraadslid, schepen en provincieraadslid. Het spreekt dat hij ook voorzitter is van de « maetschappy van Rhetorica » te Ninove. Ook was hij een zeer verdienstelijk declamator (met deelname aan wedstrijden te Oudenaarde en Zomergem in de jaren 1843-1847) en tooneelliefhebber. Als letterkundige is hij bekend door enkele bijdragen in het *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje*

7 Over Dedeyn: F. Jos. van den Branden en J.G. Frederiks, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde* Amsterdam, 1888-1891, 201; A. de Kempnaer, *Vermomde Nederlandsche en Vlaamsche schrijvers. Vervolg op Mr. J.I. Doorninck's Vermomde en naamlooze schrijvers*. B.M. Israël, Amsterdam 1970 (herdruk van uitgave 1928); W. Rombaux, *De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1914) Secretariaat van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 1979, passim.

(onder de schuilnaam D.I.P.D.V.H.) en *de Eendragt*. Hij schreef in het eerstgenoemde werk (jg.5, 1838, p. 90-92), onder andere: *Overdenking bij de puinen der geslachte abdij van Ninove; De Eerste dag des Jaers*, en *Ninove*.

Hier volgt uit die « Overdenking bij de puinen », dat hij in 1825 schreef, een uittreksel:

't Is nacht; de gantsche natuer sluimert; de hemel is geheel verduisterd; slechts het treurige maenlicht dat door de zwarte wolken dringt, schemert op de puinen welke my omringen; alles is naer; geen windje ruischt in 't verdorde gras; nevens my op het kerkhof paert zich de stilte des nachts met de stilte des doods. Ik hoor niets dan 't gekras des nachtmis dat door het tuschenpozend en jammerlyk geblaf van eenen hond, in de verte, wordt afgewisseld. Ja, alles om my henen is voorbereidend ter bedenking. Eenzaem sta ik op de plaets waer ik niet lang geleden, — hier kerk en toren — en daer eene abdy zich in vollen luister zag verheffen. Nu vertrap ik mogelyk het stof van in marmere gebeitelde meesterstukken! ik sta by verguisde steenen die welligt het kunstgewrocht van vroegere eeuwen waren!... by door den tyd vermolmden en verrotte hoornen, wiens loof welligt het in liefde verzonken paer ééns voor de hitte der zon belommerde — wiens kruinen voorzeker de prael des wouds waren, en welke waerschynelyk door myne voorvaderen zyn geplant geweest!..... Maer de winden huilen, en de hemel, die meer en meer verduistert, schynt het aerdryk met geessels van hagel en regen te bedreigen. — Ik verlaet deze akelige plaets, innig overtuigd dat niets dan de ware deugd door den alverwoestenden tyd gespaerd wordt.

21

In boekvorm gaf hij uit: *Heldenmoed van Simon de Lalaing, de stad Oudenaarden verwerende ten jare 1452*, Brussel, 1824; *De Ondervinding*, Aalst, 1847; *Bewerkingen over het vraegstuk: Wat moet de Nederlandsche schryver, by ons voornamelyk, bedoelen?* Voorgelezen in zitting van het Nederlandsch Congres te Gent, den 29 Augustus 1849, Gent, 1849. En daarnaast ook enkele min of meer juridische teksten: *Vertoog over de behandeling der zaken van wylen den Eerw. heer Luyckx, gewezen pastor, met hare gevolgen en omstandigheden*, Aalst, 1842; *De overtuiging of onderzoek van den hedendaegschen toestand nopens de volksregten in het staetsbewind in België*, Aalst, 1847; *De landbouwkundige Schatter, of verhandeling over de aftredende pachtersregten*, Gent, 1850.

Noordwaarts op de terugweg naar Gent: rustpauze in Aalst anno 1848

Op weg van Ninove naar Aalst passeren we heel wat uienvelden. Aalst is dan ook behoudens de carnavalstad ook het hoofdkwartier van de *ajoin*. De stad telt sinds kort 17.200 inwoners.

Wij begeven ons naar de Nieuwstraat waar Honorius d'Huygelaere (1806-1867) net de inkomdeur van zijn woning opent. Na in Aalst enkele jaren gemeentesecretaris geweest te zijn, was hij een tijdje notaris te Zottegem (vanaf 1833) maar daarna in Aalst (vanaf 1836). D' Huygelaere⁸ voelt zich duidelijk in zijn sas in Aalst, alwaar hij voorzitter is van de letterkundige vereniging Cosmas en Damianus. Hij laat zich niet paaien en vertelt fier:

Ik ben geboren te Deinze, in 1805, en zoon van wijlen den vlaamschen dichter Augustijn d'Huygelaere, van wien wij een bundel Nationale poëzie bezitten, en die te Deinze en later te Audenaarde, alwaar hij voorzitter der vlaamsche letter- en tooneelkundige maatschappij was, machtig veel heeft bijgedragen tot beoefening en verheerlijking onzer moedertaal. Die zucht was ook zijnen kinderen aangeboren ; in de vlaamsche wereld worden de dichtstukjes zijner dochter Maria gretig gelezen. En ook ikzelf, Vlaming van hart en ziel, beoefende met vrucht de nationale letterkunde en schreef eene menigte schoone gelegenheidsdichten. Mijn krachtig gespierde vlaamsche stijl als notaris is bij mijne ambtgenooten hoog gewaardeerd, en niet alleen met woord en schrift, maar ook met der daad bevorderde ik de vlaamsche beweging. Nog jong bekleedde ik, van 't jaar 1830 tot 1833, de bediening van districtcommissaris en later die van secretaris der stad Aalst, mijne geliefkoosde tweede vaderstad, welke ik, niettegenstaande de schitterendste voorstellen van hoogere standplaatsen en bedieningen, nooit heb willen verlaten. IJverig beminnaar der letteren en schoone kunsten, heb ik ook als notaris veel diensten bewezen, en ontelbare vrienden in de stad Aalst en omstreken verworven.

22

Op mijn vraag naar zijn publikaties, citeert hij: *Bemerkingen en uitleggingen op het geschil ontstaen tusschen de besturende kommissie der burgerlijke hospitalen, Gods- en weezenhuizen te Aelst, Aalst 1849; Over bet gebruik der vlaemsche tael door notarissen.* Kamer der notarissen van het arrondissement Dendermonde. Zitting van den 15 Mei 1850. Voordragt, Gent, 1850, 16 p.; *Handboek van den werkregter, Gent, 1859.*

Zelfs de tekst die later op zijn "doodbeeldekens" moet komen, heeft hij al klaar:

*Zoo lang het Vlaamsche Vaderland
Zijn eedle zonen houdt in stand
Zoo lang hier klinkt de Moedertale
Zal d'Huygelaer's naam met luister pralen*

Maar dan trekt hij me ineens aan de mouw en voert me mee naar de poortgang van zijn woning. Op de muren zie ik vier medaillons. Het blijken muurschilderingen te zijn die Seraphin De Vliegheer (Eeklo 1806 - Aalst 1848) maakte in de jaren 1841-1848. Op een ervan is het banket van de maatschappij van

Cosmas en Damianus afgebeeld, waarop ook d'Huygelaere, die er voorzitter van was, is afgebeeld. *Als ze later dit huis afbreken, hoop ik dat die muurschilderingen naar een stedelijk museum van Aalst zullen worden overgebracht,* zegt d'Huygelaere en staart wat dromerig voor zich uit.

Ik heb echter geen tijd om te dromen, want een andere afspraak wacht op me in de Arteveldestad Gent.

Nog verder noordwaarts komt de « Fiere Stede » Gent in zicht ! (1875)

De postkoets van Aalst naar Gent vertrekt stipt op tijd, zodat ik in de late namiddag de torens van Gent zie opdoemen. Een half uurtje later schudt Jozef van Assche (1829-1896), notaris in zijn geboortestad Gent sinds 1872, mij de hand. Van 1851 tot 1857 leverde hij poëtische bijdragen in de tijdschriften *De Eendragt*, het *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje* en het *Leesmuseum* van Gent, en in *Het Taelverbond* en *De Vlaamsche School* van Antwerpen.

In 1852 schrijft hij vanuit Gent:

Mijn Dorpje

Ach! welk een smart, Grieft my het hart, Sints ik uit 't liefelyk dorp ben gweken,

Heil en genot, Waren myn lot, Toen my de krankheid die gunst kwam verbreken. Hier heeft het oog slechts met muren te doen; Ginds had ik bergen, en vlakten en groen !

Hier heeft men vaak, Alle vermaek; Toch dwael ik liever rond de eenzame stulpjes;

Daér woont een maegd, Blozend als de aegt, Schoon als het roosjen en rank als de tulpjes, 't Maegdeken zucht by de bloemekens fyn: « Mogt hy welhaest in ons dorpeken zyn ! »

Doktor, kom aen, Ach! laet my gaen; Waerom nog langer myne afreis vertragen?

'k Voel my thans goed, Bly is 't gemoed By het vooruitzicht van heilryker dagen. Hierprangtvervelingmynhartezoornóé; Ginds, inmyndorpje, lacht alles mytoe! Gent, July 1852.

(*Het taelverbond* 8 (1852) 533)

In die jaren was hij notarisklerk in Sint-Maartens-Latem. In de hoop ook zelf

op korte termijn tot notaris benoemd te worden, schreef hij in 1856:

Aan mijn' vriend, Aldolf Beernaert, notaris te Alveringhem

*Wat zyt gy een gelukkig mensch!
Zoo vroeg notaris, en, naer wensch,
Genoemd in Vlaendrens vruchtbaer westen;
'k Waer' liefst by u, want hier zyn 't nesten,
Notaris zyn: men vat ze er by den kraeg,
't Is of weêr een pataterplaeg
Op 't achtbaer korps waer' neêrgedonderd.
Die strengheid, vriend, (wees niet verwonderd)
Brenge dees gewigtig voordeel uit,
Dat al wie tot dat ambt besluit,
Of jaren reeds in 't vak verkeerd,
Thands twee mael zyn katehismus leert.
'k Zoek ook me in 't broederschap te steken,
'k Ga meest naer Gent protectie smeeken,
Loop daer straet in, straet uit, op draf,
En trek er al de bellen af.
Men zegt, 't zou nu niet lang meer duren...
Maer met myn babblen, schuiven de uren;
Verdord... 't is twaelf! dag vriend ADOLF,
('k Kryg straks daer honger als een wolf.)
Vaerwel, en kwaemt gy ooit langs hier,
'k Heb brood en vleesch, een goed glas bier,
En 'k blyf, wees zeker, dat het waer is,*

Uw vriend de kandidaet-notaris.

J. VAN ASSCHE. Laethem St. Marten, Oogstmaend 1856.

(Leesmuseum: keus der beste romans, vol. 8, Gent (Hoste), 1859, p. 382-384)

Het jaar daarop (1857) gaat zijn wens in vervulling en wordt hij notaris in het landelijke Asper (Gavere). In die periode kwam het dichten op de achtergrond en ging Van Assche's voorkeur uit naar publicatie van juridische tractaten. In 1855 had hij al *De minderjarigheid in haer gansch tydvak voorgedragen* (Gent, 1855, 225 p.) uitgegeven, waarbij hij in het voorwoord schreef:

En nu zenden wy de vruchten onzes arbeids, onder de toegevendende aenmoediging onzer inschryvers, in de wereld; daerby voegende, dat wy de pen niet vatteden uit verwaendheid, maer alleen om nuttig te zyn; tevens om door onze geringe bydrage de leemte aen te vullen die men tegen onze vlaemsche letterkunde inbrengt, en nog om het dwaes vooroordeel te logenstraffen, met het bewys te leveren dat, zelfs in de regten, onze moedertael ryk genoeg is om

aen eigene bronnen hare uitdrukkingen te ontleenen.

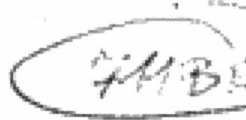
Van Assche werd hiermee pas echt een « mijlpaal » in de geschiedenis van de nederlandse rechtsliteratuur met zijn vierdelig *Handboek van den notaris* (Gent, 1865-1874, tweede uitgave 1883). Het verscheen anderhalve eeuw na Jean Baptiste Joseph Huygens', *Notarius belgicus, oft ampt der Notarissen, verdeelt in Theorie ende Practyque* (Brussel, 1704), en zou op zijn beurt bijna anderhalve eeuw « stand houden » als enig nederlandstalig notarieel overzichtswerk tot omstreeks het jaar 2000 het vierdelige *Opstellen van notariële akten* van Prof. C. Dewulf verscheen.

In het Gezellearchief (nr. 3745) bevindt zich een ongedateerde nota over priester *Joannes Balduinus De Bay, gedeporteerd naar Frans Guyana tijdens de Beloken Tijd (met excerpten uit resolutieboeken van de Brugse Bogaarschool), welke door J. Van Assche aan Gezelle zou zijn bezorgd.*

In de inleiding van dit handboek schreef Van Assche:

De mannen van het vak weten allen, dat men voor de notariële practijk in

HANDBOEK
VAN
DEN NOTARIS,

DOOR
JOSEF VAN ASSCHE,

NOTARIS EN BIJGEVOEGD VREDERECHTER

EERSTE BOEKDEEL.

Vlaamsch-België tot heden enkel vertalingen aantrof, die, uit hoofde van hunnen verouderden vorm en inhoud, hoegenaamd niet meer in verband stonden met onze huidige wetgeving, en daarbij streden met onze zeden en gebruiken. Wij oordeelden dus, door het schrijven van eenen volledigen cursus van notariële practijk, eenig nut te kunnen stichten, en de welwillende aanvaarding door den heer Minister van binnenlandsche zaken, van de opdracht van ons werk, alsook de talrijke inschrijvingen, die onzen langdurigen arbeid kwamen ondersteunen, zyn ons een streelend bewijs dat ons doel begrepen werd.

Als ik hem vraag naar een definitie van de ideale notaris, antwoordt hij me: *“De Notaris moet dus omzichtig, deugdzaam en rechtmatig zijn; al zijne handelingen moeten den stempel dragen der kieschheid en bescheidenheid. Hij is veeleer de vriend en vertrouweling, als het werktuig zijner cliënten. Hij moet wel met de tegenwoordige wetgeving bekend zijn; want aan zijne tusschenkomst en bewerking alleen, zijn zeer dikwijls de verdeeling en vereffening van de machtigste belangen overgelaten; hij moet vooral zijne acten klaar en duidelijk opstellen, en den zin daarvan wel doorgronden, want ook aan de misplaatsing of vergetelheid van een enkel woord, ligt somtijds de toekomst en de rust van gansche familien verbonden. In een woord, hij moet zijne edele zending gewetensvol vervullen en door een onberispelijk gedrag zich steeds in alle deelen waardig toonen van het bijna onbepaald vertrouwen, welk de wetgever in hem stelde.”*

26

De volgende dag brengt Van Assche me naar het station Gent-Zuid, dat in 1837 geopend werd als “kopstation” van de spoorlijn Gent-Mechelen. Hij wuift me uit en terwijl de trein het station uitrijdt, bekijk ik het lijstje van het in de provincie Antwerpen te bezoeken notarissen, dat hij me heeft toegestopt.

Een bezoek aan Peter Frans Rossaert (1783-1818), notaris te Antwerpen 1761-1796, zit er uiteraard niet meer in, want deze is al decennia geleden overleden. Toen deze in 1800 insolvent verklaard werd, had hij zich op de dichtkunst toegelegd. Tevoren had hij enige gelegenheidsgedichten geschreven: treurdicht op de dood van Maria-Theresia, loflied op Jozef II, op de Omwenteling (*’t Verlost Braband*), op de terugkeer van bisschop de Nélis (*Ter Welkomst*) die de laatste bisschop van Antwerpen was⁹.

Malines, terminus, tout le monde descend! (1900)

Ik was een beetje ingedommeld maar schiet weer wakker bij het geroep van de kaartjesknipper. Op het perron wacht Victor van de Walle (1849-1927) me op. Ik probeer het gebruikelijke praatje te maken, maar hij is me voor:

⁹ Over Rossaert: F. Baur, A. van Duinkerken, *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden*, vol. 1, 1939, 41 ; Henrik J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte, 1780-1914*, vol.1, 1970, 111.

“Wij Mechelaars worden ook de Maneblussers genoemd. Deze naam hebben we te danken aan een historische gebeurtenis uit de 17de eeuw. Op een bepaalde nacht was het volle maan met een lage bewolking en dacht een late en benevelde caféganger dat de Sint-Romboutstoren in brand stond. Heel de stad werd opgetrommeld en mensen stonden in lange rijen emmers met water door te geven om hun toren te blussen ».

V. van de Walle werd geboren op 14 augustus 1849 in het landelijke Puurs, waar zijn vader (en voorheen ook zijn grootvader) griffier was op het Vrederecht ¹⁰. Na middelbare studies aan het Klein Seminarie te Sint-Truiden, trok hij voor rechtenstudies naar de Université Libre te Brussel (ULB), waar hij in 1869 gediplomeerd werd. Vlak daarna belandde hij in Mechelen voor een stage in een notariskantoor. Vrij vlug werd hij hier secretaris van het letter- en oudheidkundig genootschap “De Peöene”, en (in 1874) stichtend lid van de plaatselijke afdeling van het Willemsfonds. Vanaf 1874 publiceert hij diverse poëziebundels. Aanvankelijk gaat van zijn gedichten een zekere melancholie uit, maar na enkele jaren krijgen ze duidelijk een propagandistisch doel: het is didactische poëzie, het zijn strijdlieden, aanklachten, verheerlijking van slachtoffers van dweperij van de geestelijkheid:

Droomen mijner Eenzaamheid, Bruss., 1874 ; *Een blik in het oneindige*, 1875 ; *Gedacht, gevoel en wil*: voordracht, 1875; *Kransje Zangen en Gedichten*. Bruss., 1877 ; *Twee zusters*, 1877 ; *Zeven Volksgedichtjes*, Bruss., 1880; *Blauwe Bloemen, Volkspoëzie*, Antw., 1882 ; *Aan Vlaanderen, vaderlandsche Lierzang*, Mechelen, 1886; *Drinkliedje, gedicht*, Gent, 1887; *Zuster Laura, dichterslijk verhaal*, Mech., 1890.

Een stukje uit zijn vroege dichtwerk:

10 Over V. Van de Walle zie: Th. Coopman, V.A. De la Montagne, J.B. Michiels, Joz Steyenen, *1830-1880. Onze Dichters. Eene halve eeuw vlaamsche poëzie*, Dela Montagne, 1880, 305 ; J.G. Frederiks en F. Jos. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*, L.J. Veen, Amsterdam 1888-1891; X., *Victor Van de Walle, 1849-1927*, Uitgegeven door de Verenigde Liberalen van Mechelen, Mechelen, Drukkerij Bulens; X., *Victor Van de Walle herdacht 1849-1949*, Mechelen, 1949 ; R. Devuldere, *Biografisch repertorium der Belgische parlementairen, senatoren en volksvertegenwoordigers 1830 tot 1.8.1965*, Gent, R.U.G., onuitg. Lic.verh. (sectie geschiedenis), 1965, p. 416-417 ; P. Van Molle, *Het Belgisch parlement 1894-1969*, Gent, 1969, 348 ; P. Delsemme “Ecrivains belges francs-maçons de jadis et de naguère: du prince Charles-Joseph de Ligne à Johan Daisne et Fernand Dumont », in: H. Hasquin (red), *Visages de la franc-maçonnerie belge du XVIIIe au XXe siècle*, Brussel, 1983, 343-344, P. Delsemme, *Les écrivains francs-maçons de Belgique*, Brussel, 2004, 466-467 ; G. Geypen, *Liberalisme in Mechelen - Historische schets van het liberalisme en de liberale partij in Mechelen van 1830 tot 1961*, 2009, passim ; E. de Keyser, “Victor Van de Walle, zijn Leven en zijn Werk”, *De Vlaamsche Gids*, 1927, 488-495 ; L. Callaert , « Notaris, Politicus en Schrijver, geboren in Puurs », *Klein-Brabant -Vaartland*, 5 april 1990; L. Callaert, *Encyclopedie van Klein-Brabant*, uitgave in eigen beheer, 2004, blz. 116-117 ; J. Van der Auwera, « Victor Van de Walle de liberale literator », ter perse in: *Handelingen...Mechelen*.

De NIMF

*De lucht is zoo geurig, zoo blauw is de hemel !
In 't loover hergalmen er stemmen zoo zacht.
Daar daalt uit het heldere wolkengewemel
Een nimfe zoo lief en zoo glansend van pracht.
Ze zweett op de blaren Met zwierende haren,
En huppelt en danst er in dwarlende vlucht.
O kom tot mijn sponde, Bekoorlijke blonde !
Nog rein is de hemel en 't loover nog groen.
Een oogwenk vertoefde de nimf, en ze is henen.
Ze is hupplend en dansend in dwarlende vlucht,
Zoo snel als ze kwam, in de verte verdwenen,
En liet den ontwaakte, die rondblijkt en zucht.*

28

*De wind in den gaarde Sloeg 't loover ter aarde ;
Verwelkt hing de laatste der rozen ter neer.
Kom weer aan mijn sponde, Begoochlende blonde !
En de echo herhaalde het droevig: kom weêr !*

In zijn voordrachten en verhandelingen profileert hij zich steeds meer als Vlaamsgezind en vrijzinnig. Zijn politieke stokpaardjes zijn de onafhankelijke zedenleer in het openbaar onderwijs en de evenredige vertegenwoordiging bij parlementsverkiezingen. Na een tweede stage te hebben gelopen bij een notaris in Sint-Joost-ten-Noode wordt hij op 29 juli 1879 notaris te Duffel. Omstreeks 1880 wordt Van de Walle ingewijd bij de vrijmetselaarsloge "Les vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis. In 1883 wordt hij notaris te Mechelen, hetgeen hij zal blijven tot eind 1918. In deze Dijlestad is hij lid van diverse culturele verenigingen: de « Koninklijke Kring voor oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen », theatergroep "De Dijlezonen", zangvereniging « Réunion » enz. Tussen 1895 en 1903 is hij schepen (van onderwijs). In 1900 wordt hij verkozen tot volksvertegenwoordiger (hetgeen hij zal blijven tot in 1919).

Noordwaarts, richting Mortsel (1863)

Mechelen is werkelijk een knooppunt van spoorwegen geworden. Sinds 3 mei 1836 rijdt er een trein vanuit Mechelen tot in Antwerpen, en van die verbinding maken we gretig gebruik. Een half uurtje later puft de lokomotief het station van Mortsel binnen. Hier is het de alhier zopas tot notaris benoemde Christiaan Peter Dumont (1824-1899), die ons opwacht. Het dorp telt slechts 1500 inwoners maar in 1860 werd Fort 4 hier opgetrokken in het kader van het Nationaal Reduit, naar een ontwerp van legerofficier Henri Alexis Brialmont. De bouw was een reusachtige onderneming, zo moest er 13 miljoen m³ aarde verplaatst worden en zo'n 1 miljoen m³ baksteen gemetseld worden. Voor de bouw van het fort werd ± 35 ha grond onteigend. De meeste huizen zijn hier opgetrokken uit hout, daar het verboden is in een straal van 585 meter rondom militaire versterkingen stenen gebouwen op te trekken. *Maar met zo weinig inwoners in het dorp is Mortsel niet de goede plek om als notaris rond te komen*, zegt Dumont (nvdr: hij zal in 1868 notaris worden in Berchem en vervolgens, van 1868 tot aan zijn dood in Antwerpen).

Toch heb ik nog weinig tijd om te dichten of te schrijven. In 1843 werd ik kandidaat-notaris en in die jaren hield ik me meer bezig met letterkundige arbeid en werkte ik voor het toneel en voor enkele tijdschriften. Ik schreef: *Laster en Onschuld*, drama uit het hedendaegsch leven, in vyf bedryven, Antw., 1850; *Anna, eene ware geschiedenis uit de volksklasse*, Gent, 1854; *Vreemde Bloemen*, verhalen, Gent, 1854; *Na Onweder Kalmte*, tooneelspel in twee bedryven, Antw., 1854; *Twee Vliegen in eenen Slag*, blijspel m.z. in een bedr, Bruss., 1855; *Lentebladen*, gedichten, Antw., 1858; *Loon naer Werken*, tooneelspel in 2 bedryven, Antw. 1860.

Uit mijn bundel Lentebladen zal ik u even iets aandoenlijks declameren, zegt hij plots:

DE VLAEMSCHE WEVER

« Ach! Broeder, reik, met myne smart bewogen,

Een milde hand my armen wever toe!

Ik ben nog jong, — myn rug is reeds gebogen;

Myn lichaem stram en krank en levensmoê.

De vale kleur der dood zweeft op myn wangen;

De honger knaegt, doorwroet myn ingewand;

En 'k zal niet lang aen 't vaderhart meer prangen

Het blinde kind dat 'k hier leide aen de hand.
Ach! 'k smEEK u, wil u toch meedoogend toonen,
o Broeder, met ons beider lot!
Een aelmoes, in den naem van God!
Hy zal 't u hier en namaels loonen!
Eens ook, beleefde ik blydevolle dagen;
Eens werd ik teêr door gade en kroost bemind;
'k Mogt werkend, stil myne uren om zien jagen,
En 'k won 't bestaen voor dierbaer vrouw en kind
Doch, sinds de bron van voorspoed is verdwenen,
De nyverheid ontvlugtte Vlaendrens grond,
 ...

Het is tijd om afscheid te nemen en Dumont vertelt me nog vlug dat hij ook een aantal juridische werken heeft geschreven, meestal met volkseducatieve bedoeling: *Verhandeling voor het Volk over de minderjarigheid, de voogdy en de zelfmaking*, bekroond door het Nederduitsch Taelverbond. Antw., 1856; *Een Blik in de geschiedenis van het Regt sinds de vroegste tyden tot op onze dagen*, Antw., 1857; *Verhandeling voor het Volk over de kontrakten van verhuring*, Antw., 1861.

Dumont moet voor zaken naar Ekeren en heeft zijn knecht opdracht gegeven om het paard voor de koets te spannen. Hij biedt me aan om mee te reizen en zo'n buitenkansje sla ik natuurlijk niet af.

In Ekeren tussen de « plaisantiehoven » (1866)

Op het marktplein van Ekeren spreekt notaris Dumont met zijn Frans Emmanuel Brabants (1828-1885), geboortig uit Berlaar¹¹. Ook deze laatste is niet erg opgezet met de standplaats waar hij zopas benoemd is. Er zijn hier maar zo'n 3000 inwoners en Brabants zou liever « in 't stad » werkzaam zijn (nvdr: hij werd notaris te Berchem in 1869 en te Antwerpen in de jaren 1877-1884).

¹¹ F. Jos. van den Branden en J.G. Frederiks, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*, Amsterdam, 1888-1891, 106

Van de vroegere plaisantiehoven te Ekeren is enkel het oude Veltwijckhof overgebleven. Een hof van plaisantie was een 'lusthof', een buitenverblijf van de goeode burgerij.

Veel heeft Brabants me helaas niet te vertellen. In de Antwerpse Rederijkerskamer « de Olijftak » heeft hij enkele romantische werken voorgelezen, waarvan alleen de tweedelige roman *Emma* gepubliceerd werd (Antw. 1857, 2 dln., 367 p.).

Notaris Brabants toont me de kasseiweg die me via Hoevenen naar Kapellen moet brengen, en uw reizende reporter is er weer vandoor. We zetten er een flukse pas in en....

Temidden van dennenbossen: Kapellen, anno 1868.

Na een tijdje kan ik de bos- en heidegeuren van de verre Kalmthoutse heide ruiken. In Kapellen is Stanislas Peter Alexander Blereau (1814-1877) notaris sinds 1844, maar dit jaar zoekt hij het ambt toch neer te leggen. Hij beklagt zich niet over zijn standplaats want sinds de aanleg van de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam (1853) hebben veel rijke Antwerpenaren villa's in de gemeente gebouwd, maar neemt zich toch voor om terug naar zijn geboorteplaats Antwerpen te verhuizen.

Blereau, vaak een romanticus genoemd, heeft zijn voetjes goed op de grond als het gaat om de verdediging van het Vlaams¹². In zijn « Redevoering door den geheimschryver der Antwerpsche Rederykkamer in de openbare zitting van 13 oogst 1840 » zette hij de puntjes op de i. In de strijd voor de eenheid van spelling met Noord-Nederland staat de Antwerpse groep aan de zijde van Willems en David, tegen de Vlaamse particularisten:

Men erinnere zich slechts dat sedert de gebeurtenissen die Nederland van een scheiden, de fransche tael ons door eene wederwerking als eene soort van landtael werd opgedrongen, dat alle de akten des bestuers in deze tael verkondigd werden, en dat ons nergens eene vriendelyke hand werd toegesteken door hen die onze beschermers, onze steunen zouden moeten geweest zyn. En om dat wy onze moedertael niet tegen eene vreemde hebben willen verruilen, om dat wy getrouw zyn gebleven aen de gedachtenis onzer vaders, durft men ons honende beschuldigingen toewerpen, als of wy twist en tweespalt in den lande willen stroeyen.

12 Over Blereau: Th. Coopman en L. Scharpé, *Geschiedenis der Vlaamsche letterkunde. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen 1910, 170-171*; P. Arents, *Flemish writers translated (1830-1931) bibliographical essay*, M. Nijhoff, 1931, 116. Zijn redevoering bij het Rubensstandbeeld in: J. Immerzeel, *Bekroonde stukken door de Antwerpsche Rederykkamer De Olyftak ter gelegenheid van de plegtige inhuldiging van het standbeeld van P.P. Rubens, 1840*, i-vii.

Die valsche betigtingen echter zullen ons den moed niet ontnemen en ons niet tegen houden. Wy hebben de innige overtuiging dat onze inzigten zuiver en vry van alle laegheid zyn, en niets dan de toejuiching der ware vaderlanders verdienen, mits alle onze poogingen slechts strekken om 's volks tael en regten te verdedigen en de onafhankelykheid vry en ongeschonden in ons midden te bewaren. Neen, beschuldiging en verachting komen alleen toe aen diegenen die onze geheiligste regten willen betwisten, en die met het woord gelykheid in den mond, ons de tael, de sterkste, thans de eenigste waerborg onzer nationaliteit, willen ontrooven! Hierin echter zullen zy nooit voordeelig gelukken. Sedert dat er kloeke en manhaftige stemmen in ons midden zyn opgerezen, om onze regten te verdedigen en het gebruik onzer moedertael te vergen, zien wy dagelyks onze rangen vergroeien en nieuwe kampers in het strydperk treden. Welhaest zullen wy deze dierbare voorregten herkregen hebben, en dan, dan zullen wy aen alle Belgen den bloeyenden Olyftak, het zinnebeeld des vredes aanbieden; dan zullen wy de hand aen het zuiden, aen het noorden toereiken, en met fierheid uitgalmen de spreuk die op 's lands banier geprent staet en in ons aller harten zal rusten:

EENDRAGT MAEKT MACHT.

32

Zijn literaire carrière duurde slechts een viertal jaren (1840-44) ; er kwam een eind aan toen hij notaris werd. Hij gaf met Jan Jacob Alfried De Laet (1815-1891) en Hendrik Conscience « de Noordstar » uit, in welk tijdschrift hij novellen plaatste: *De Jodin*, 1840 *Moed en geduld*, 1840; *De dood van Filips de Tweede*, phantastisch tafereel, 1840; *Eene zedenschets*, 1841: *Het geluk eener Koningin*, een historisch verhael, 1841; *De dooden spreken niet meer*, verhael (1669), 1842. Verder schreef hij: *De echte Sinjoor*, in den « Muzenalmanak » van 1843, en *De slag van Austruweel* in de « Vlaamsche Letterbode » van 1844.

Van de Antwerpse kleine burger heeft Blereau een portret geschetst dat, als alle goede karikaturen, onbarmhartig de gebreken blootlegt.. De 'ware Sinjoor' is de hele dag op straat te vinden. Hij slentert rond en bekijkt alles opmerkzaam. Links en rechts drukt hij een hand en breedvoerig commentarieert hij de laatste gebeurtenissen. De avond slijt hij in zijn stamcafé. Daar heeft hij zijn stenen pijp hangen. Hij leest er *De Postrijder* en speelt een partijtje smoutjas, niet omdat hij van de speelduivel bezeten is maar 'om de tijd door te brengen'. Hij is een liefhebber van sterke ontroeringen en woont daarom trouw de processen voor het Assisenhof bij. Regelmatig gaat hij in het museum of de kathedraal Rubens en de andere oude meesters bewonderen. Vooral de grote doeken trekken zijn aandacht en al wat groot is schrijft hij aan Rubens toe, 'een naam die hij steeds in de mond heeft'. In zijn huis gelijkt de ene dag volkomen op de andere; daar voelt hij zich trots te midden van zijn vele kinderen. In de week mag zijn vrouw hem niet vergezellen maar 's zondags na het lof trekt hij met heel zijn gezin de poort uit. Dan is hij op zijn

best gekleed, met een hoge hoed, een frak tot op de hielen, een gestreepte vest en de gestijfde tippen van zijn hemd flink over de oren. Op de kermisdagen voert hij zijn gezin naar de Dikke Mee om boterhammen met platte kaas te eten; tussen negen en tien uur bekijkt hij het vuurwerk aan de Harmonie. Daarna 'keert hij tevreden naar zijn woning terug, legt zich ter ruste en slaapt zachtjes in, met het zoet gedacht zijn dag niet verloren te hebben'.

Deze satire beeldt de wensdroom uit van de burger in een stad die nog geen jachtige handelsmetropool werd. 'Rentenieren' is zijn ideaal. Hij moet werken, vanzelfsprekend, om zichzelf en zijn gezin een deftig bestaan te verzekeren maar het werk mag de rust van het leven met verstoren: er moet tijd overblijven om te keuvelen en de gang van de dingen te bekijken. En zo gauw mogelijk wil hij 'op zijn vet kunnen leven'¹³.

De bakker van Kapellen vertrekt intussen naar Schoten om er meel te gaan halen. Ik mag naast hem « op de bok » van zijn kar zitten, en zwijgend turen we beiden naar de kortgeknipte staart van het Brabants trekpaard. Hij zet me in Schoten af aan de Villerslei, vlakbij het kanaal Schoten-Turnhout, waarvan de aanleg meer dan twintig jaar geduurd heeft (1854-1875).

Naar de "hoofdstad van de Kempen": Turnhout anno 1875

Vandaag laten we ons letterlijk op sleeptouw nemen in een voertuig dat we tot nu toe niet benut hebben: een kanaalschuit getrokken door mensenkracht. Met man en macht sleuren enkele arbeiders aan de koorden om deze boot in beweging te krijgen. Gelukkig komt de wind uit het westen, zodat hun zware taak enigszins verlicht wordt. Aan een gezapig ritme gaat het nu richting Turnhout; langzaam glijden Sint-Job-in-'t-Goor, Sint Lenaarts en Beerse voorbij en uiteindelijk – het is intussen al avond – houdt het gevaarte stil aan de Nieuwe Kaai in Turnhout.

Op die kade van zijn «speelkaartenstad», die onlangs haar vijftienduizendste inwoner vierde, verwacht Eugeen Edward Stroobant (1819-1889) mij. Sinds 26 maart 1874 is hij notaris in Brussel, maar hij is voor enkele dagen met vakantie in zijn geboortestad Turnhout. Stroobant¹⁴ praat honderduit over zijn

13 K. van Isacker, *Mijn land in de kering 1830-1980. Deel 1: Een ouderwetse wereld 1830-1914.*, Amsterdam, 1978 (tweede druk), p. 24.

14 Over E. Stroobant, zie: W. Rombauts, *De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1914)*, 1979, 62; X. Havermans, *Verslag over Stroobant's Jubelfeest. (1846-1871), gevolgd door de beknopte geschiedenis des Wijngaards in verband met de staatkundige gebeurtenissen*, Brussel, Drukk. De Hou, 1872; J. Muyltermans & N. Van der Veken, [uitvoerig levensbericht van Stroobant], *Jaarboek der Koninklijke Vlaamse Academie voor 1898*, 143-177; F. Jos. van den Branden en J.G. Frederiks, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*, Amsterdam, 1888-1891, 766. Th. Coopman en L. Scharpé, *Geschiedenis der Vlaamse letterkunde*, 1910, 169; R. de Schryver (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tiel, Lannoo, 1998; E. Gubin, *Bruxelles au XIXe siècle: berceau*

leven en werken. Blijkens de nota's in mijn schriftje, ben ik er toch nog goed in geslaagd om zijn relaas te volgen:

Stroobant werd op 30 januari 1819 geboren te Turnhout, en volgde humaniora in het Stadscollege te Diest (1836), waarna hij zich op de studie voor het notariaat toelegde. In 1838 stichtte hij te Turnhout, met enige vrienden, het genootschap 'Trouw en Broederliefde', dat in 1840 een gedichtenbundel 'Heibloemen' uitgaf, en later in het Genootschap 'De Dageraad' werd herschapen. In 1840 vestigde hij zich te Brussel, waar hij in 1842 met eenige andere flaminganten het "Nederduitsch Taal- en Letterkundig Genootschap" stichtte en sedert die tijd bleef hij ijverig werkzaam ter bevordering van literatuur en toneel en ten voordeele der "Vlaamsche Beweging". Behalve de bijdragen voorkomende in de hierboven vermelde bundel 'Heibloemen' (Turnhout 1840), en in de tijdschriften *De Noordstar* (Antw. 1842), *Het Vaderland* (Antw. 1844), *De Vlaemsche Stem* (Bruss. 1846-'47), *De Moedertael* (1849), publiceerde hij een poëzie-bundel *Myne eerste Vlerken* (Turnhout, 1842), een trits volksverhalen in *Een Winteravond in de Kempen* (1844), en in vertaling: *Victor Hugo's Balladen* (1845).

Of hij nog gedichten uit de eerste bundel (1840) van buiten kent, vraag ik. Lang moet hij niet nadenken vooraleer hij me enkele strofen declameert:

DE AFGEZONDERDHEID

34

*Zeer dikwyls op dees hoogt' zet ik my droef te neder
By zonnen ondergang, door de ouden eik beschauwd:
Ik werp ten allen kant myn blikken heen en weder,
Op 't ongestaeg tooneel, dat zich om my ontvouwt;*

*Hier loopt en bruischt de stroom met zyne schuimge baren,
Hy kronkelt en verdwynt in 't duistere verschiet;
Daér spreidt het slapend meer zyn stille waterscharen,
Waerin zich de avondster uit 't blaeuw azuer bezieet.*

*Op 't hoogst van gindschen berg, bekroond met sombre boomen,
Schiet 't scheemrend avondrood een laetste strale lichts;
Het dampig tuig, waerin de nachtvorstin gaet komen,
Reist statig op en kleurt reeds 't einde myns gezigts.*

*Nu daelt er uit de spil van den gotischen toren
Een godsdienstvol gebrom, 't verspreidt zich in de lucht;
De reizer houdt zich op, de dorpsklok laet zich hooren,
Zy mengt haer heiligen zang by 's dages laetst gerucht.*

Later hing Stroobant 'de lier aan de wilgen'. Als ijveraar voor het Vlaams (volks)toneel in de hoofdstad, zou de voortaan zwijgende dichter echter ruim-

schoots vergoeden wat hij de poëzie onthield. Hij stichtte de amateurtoneelvereniging "Koninklijke rederijkskamer Mariakranske-De Wijngaard Brussel" in 1846, en schreef een hele reeks toneelvoorstellingen, meestal blijspelen of opera; een zelden keer lyrisch drama, soms vertalingen uit het Duits of het Frans: *De Bloedvlek* (1846), *De Barikademakers* (1847), *Anna of de molenaer van Oud-Turnhout* (1847), *De Wiskunsteners of hel gevugte Juffertje* (1849), *De tooneelliefhebbers, of de pryskamp van uiterlyke welsprekendheid* (1849), met F. Roelants *De Belgen in 1848* (1851), *De Jaloerschen* (1852), *Rue des Pierres No. 60* (1852), *Arme Jaek* (1853), *De Veldwachter* (1853), met S. Willems *Willem Beukels* (1853), *Raed en Daed* (1862), *Een Knecht voor twee Meesters* (1864), *De Saluceërs uit Silvio Pellico*.

Een laatste reeks van (meestal gelegenheids)gedichten verscheen in de periode 1850-1857:

Eene traen op het graf van de eerste koningin der Belgen, Bruss. 1850; *Hulde aen België's Kroonprins*, Ode, Bruss. 1853; *De Landbouw*, leerdicht, Brugge 1853; *Gedichten*, Gent 1855; *Zegezang op de XXVe verjaring van 's konings inhuldiging*, Bruss. 1856; *Myne Ziel aen God, aen u myn hert*, romance. Gedicht van E. Stroobant, muziek van L. Clapisson. Antw.), 1857.

In de periode die daarop volgde, begon Stroobant aan een notariële carrière, achtereenvolgens te St.-Pieters-Leeuw (1855-1869), te St.-Gillis (1869-1874) en te Brussel (vanaf 26 Maart 1874), zodat er minder tijd was voor dichten en toneel...

35

In 1857 en in 1872 kwam hij met Lucien Jottrand en Hendrik Conscience op als vlaamsgezinde kandidaat voor de Kamerverkiezingen maar hij werd niet verkozen. In 1884 lukte dat uiteindelijk wel, en Stroobant bleef volksvertegenwoordiger tot zijn dood in 1889. Intussen was hij wel reeds actief in diverse politico-culturele instanties: de « Vlaamsche Grieven-commissie » (1857), het « Vlaamsch Verbond » (1861-1862), het « Vlaamsch leescomiteit » (1867), de « Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde » (1886), de « Vlaamsche Bond van het arrondissement Brussel » (1889).¹⁵

En nu... recht naar huis?

Na deze vermoeiende « Ronde van Vlaanderen » ben ik als een paard dat zijn stal ruikt. Via Dessel en Postel is het niet meer zover naar mijn heimat Lommel, in « de Limburg ». Maar als ik op de markt van Turnhout sta, twijfel ik

15 Op het internet vindt men onder <http://users.telenet.be/frankie.schram/tijd/feit/afbtxt/18/5/6/a.html> een huldepamflet met de leden van de Vlaamsche Commissie of Grievencommissie. We herkennen van links naar rechts en van boven naar onderen: Hendrik Conscience, Lucien Jottrand, Ferdinand A. Snellaert, Jan B. David, Frans H. Mertens, Eugeen E. Stroobant, Guillaume J. de Corswarem, Frans Rens en Michiel van der Voort.

even of ik de via de Steenweg op Zevendonk de Steenweg op Diest zal kiezen, dan wel of ik in radikaal omgekeerde richting de Antwerpsesteenweg zal nemen, richting... Westmalle. Het is volop zomer en deze literaire reis heeft me behoorlijk dorstig gemaakt. Ik weet dat de Cisterciënzer-paters in 1836 hun klooster verheven zagen tot trappistenabdij, hetgeen de monniken het recht gaf om bier te drinken bij hun maaltijd. Sinds 1856 verkopen ze af en toe wat bier aan de poort, zodat de brouwerij in 1865 en 1897 moest uitbreiden.

Wat wordt het: Lommel of Westmalle?... « L'histoire ne le dit pas »

Bruno Indekeu

Erenotaris

Lommel